

Räätäli Halmeen sosiaalipedagogiikka

Jotain olennaista sosiaalipedagogiikan ideasta ruumiillistuu räätäli Halmeen romaanihenkilön hahmossa. ”... Yli tykkien ja miekkojen vallan nousee hengen valta”, lausui Halme puhuessaan Urjalan Pentinkulman työväentalolla sen jälkeen, kun tieto Venäjän vallankumouksesta oli kiirinyt Sisä-Suomen järvalueen läntisille reunamaille. Taistelussa maaseutuköyhälistön elinolojen parantamiseksi Halme uskoi sivistyksen voimaan.

Halme oli lapsena ollut arka ja saamaton huutolaispoika, jonka emäntä oli lähettänyt Tampereelle räätälinoppiin. Hänestä tuli Pentinkulmalle itseoppinut, aikaansa seuraava työväen puuhamies, jolla oli ”kirjaston, Kansallisseuran, Suomenkielen Ystävien, raittiusseuran sekä kaikkien mahdollisten ilman pääsymaksua pidettävien kansansivistyslentojen valistuneisuus kaikessa epäjärjestyksessä päässään”.

Väinö Linna kuvaa Halmeen kautta idealistisen sosialismin aatetta. Halmeen henkilökuva muistuttaa surullisen hahmon ritaria, jonka vakaumuksellisuus saa naurettaviakin sävyjä. Räätäli esiintyy yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden äänitorvena, henkisten arvojen ja korkeamman ihmisyyden puolestapuhujana. Hän säilyttää ryhtinsä vielä teloitusr ryhmän kiväärien edessä rikollisen kenttäoikeuden langetettua hänelle kuolemantuomion.

Halme edustaa sitä, mikä ihmisessä on arvokasta ja jaloa. Hän käsittää poliittisten uudistusten välttämättömyyden ja riittämättömyyden. Hän ymmärtää poliittisen toiminnan ja sivistystyön toisiaan täydentävän suhteen.

Aätteiden ja ajattelutapojen kuvaamisessa kaunokirjallinen esitys avaa usein näköaloja, joita analyttinen tarkastelu ei tavoita. Romaanien henkilöt eivät ole ajattelutapojen tulkitsemisessa ongelmattomia, koska niihin helposti liittyy asiaan kuulumattomia miellelyhtymiä. Näin on myös Halmeen kohdalla. Hänen persoonassaan joka tapauksessa kohdataan sosiaalipedagogisen teorian perusteema, ajatus sivistyksen merkityksestä sosiaalisen hädän lievittämisessä.

Sosiaalisen idealismin siivittämänä sosiaalipedagogiikan teoriaa kehitti Halmeen ikätoveri saksalainen Paul Natorp (1854–1924), Marburgin yliopiston filosofian professori. Hän loi sosiaalipedagogiikasta tieteellisen oppirakennelman, jossa yhteisöllisyys määrittyi yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja henkisten arvojen edistämisen perustaksi. Rakennusaineeksi tähän Natorp sai erityisesti Platonin ideaopista, Kantin tietoteoriasta ja Pestalozzin kasvatustajatteluista.

Natorpin mukaan yhteiskuntaelämässä on kolme perusvoimaa: talous, politiikka ja kasvatust. Näistä kasvatust on kahta muuta perustavampi, koska sen kautta henkinen ihmisen eksistenssissä ja yhteiskuntaelämässä tulee mahdolliseksi. Ihminen ei ole taloutta ja politiikkaa varten, siispä ne tulee alistaa kasvatukselle, sivistykselle, henkisille arvoille.

Natorpin mukaan sosiaalipedagogiikan peruskysymys koskee kasvatust ja yhteisön suhdetta: kasvatust merkitystä inhimilliselle yhteiselämälle ja yhteisöllisyyden merkitystä kasvatustessa. ”Ihminen, se on: kasvatust”; ”kasvatust, se on: yhteisö”; ”yhteisö, se on: ihminen”. Se mikä ihmisessä on inhimillistä syntyy yhteisössä. Yhteisöllisyys ei Natorpin mukaan tarkoita yksilön uhraamista, koska yhteisön tarkoitus on jäsentensä kasvatust, itsetietoisuuden synnyttäminen jokaisessa jäsenessään. Ei ole yhteisöä siellä, missä yksilö uhraataan.

Aikamme myöhäismodernissa yhteiskunnassa on elämänmuodon yksilöityminen ja yksityistyminen edennyt pitemmälle kuin koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa. Myös aikamme pedagogiikassa esiintyy äärimmäisen yksilökeskeisiä korostuksia. Luokaton lukio on tästä esimerkki, mutta myös muilla kouluasteilla ja nuorisoasteenkin muissa koulumuodoissa vannotaan usein individualistisen pedagogiikan

nimeen. Perhe-elämässäkin perheenjäsenet suuntautuvat monasti yksilöllisten intressiensä ohjaamina ja ajautuvat toisistaan erilleen.

Uhrataanko individualismin huumassa yksilö omalle vapaudelleen? Viedäänkö lapsilta ja nuorilta edellytykset saavuttaa sellainen itsetietoisuus, joka mahdollistaa osallisuuden ja osallistumisen yhteisölliseen elämään ja sen tietoisin kehittämisen, yhteisöllisen itsekasvatuksen? Natorp vastaisi: kyllä. Samoin Halme. On kuitenkin turhaa haikailla Pentinkulman, perinteisen kyläyhteisöllisyyden perään. Sosiaalipedagogiikka joko on auttamattomasti vanhentunutta kasvatusajattelua, tai sillä on radikaali sanoma nykypäivän kasvattajille ja kasvatuksen teoreetikoille.

Halme oli individualisti, joka ymmärsi ihmisten yhteenkuuluvuuden. Hänelle yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välillä ei ollut ristiriitaa. Tuntematta Montesquieun teoksia hän piti ikään kuin itsestään selvänä, että ihmisen on rajoitettava vapauttaan saavuttaakseen sen – niin yksilönä kuin yhteiskuntanakin. Halme ymmärsi hyvin, ettei ihmisten yhteiselämälle ole lainkaan samantekevää, miten kasvatus on järjestetty. Samoin hän käsitti yhteiselämään sisältyvän kasvatuksellisen voiman.

Mikä sopii räätäli Halmeeseen, sopii koko yhteiskuntaan. Kysymys on siitä, tiedostetaanko ja tunnustetaanko yhteiskunnallisessa toiminnassa ja päätöksenteossa ihmisarvon ihannetta. Suomessa ja sen naapurimaissa sosiaalipedagogiikka on puhjennut 1990-luvulla uudella tavalla kuorestaan ja muotoutunut kanavaksi pyrkimyksille edistää ihmisarvoista elämää sosiaalisten ongelmien paineessa elävien ihmisten auttamiseksi ja sosiaalisen hädän lievittämiseksi. Tässä numerossa on kirjoituksia, jotka käsittelevät sosiaalipedagogiikkaa Virossa, Ruotsissa, Tanskassa ja Venäjällä. Kussakin maassa on omat räätäli Halmeensa.

Juha Hämäläinen